Asia: O 29/2025 vp Luonnonlaidunten hoidon haasteet ja luonnon monimuotoisuus, to 15.5. klo 10.00 (O 29/2025 vp)

Eduskunta
Eduskunnan ympäristövaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Arto Huuskonen, Marika Laurila

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Luonnonlaidunten ja perinnebiotooppien merkitys monimuotoisuudelle: Luonnonlaitumet ovat maatalousympäristössä pellon ulkopuolelle sijoittuvia niittyjä, puuttomia tai vähäpuustoisia alueita, joita hoidetaan laiduntaen tai niittäen (Ruokavirasto 2022). Luonnonlaitumen maaperää ei muokata tai lannoiteta. Monimuotoisuudeltaan edustavimpia luonnonlaitumia kutsutaan perinnebiotoopeiksi. Ympäristötuen tukiehtojen mukaan laiduneläinten määrä ja laidunjakson pituus sovitetaan laitumen tuottoon niin, että eläimet tulevat toimeen laitumen tarjoamalla rehulla (Ruokavirasto 2025a). Hyvällä hoidolla luonnonlaitumet voivat kehittyä perinnebiotoopeiksi.

Suomen luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa perinnebiotooppien havaittiin sisältävän suhteessa eniten uhanalaisia luontotyyppejä arvioitujen elinympäristökokonaisuuksien joukosta (Lehtomaa ym. 2018). Ne edustavat laajaa kirjoa erilaisia elinympäristöjä karuista nummista ja kedoista kosteusoloiltaan vaihteleviin niittyihin ja puustoisiin perinnebiotooppeihin. Lajiston kannalta perinnebiotoopit ovat yksi arvokkaimmista luontotyypeistämme. Lähes neljäsosa kaikista Suomen uhanalaisista lajeista elää ensisijaisesti perinnebiotoopeilla (Hyvärinen ym. 2019). Säilyäkseen perinnebiotoopit ja niiden lajisto vaativat avoimuuden ylläpitoa erilaisin hoitotoimin (Lehtomaa ym. 2018).

Perinnemaisemien hoitotyöryhmän asettama tavoite hoidossa olevien perinnebiotooppien määrälle on 60 000 hehtaaria, jotta niiden luonnon monimuotoisuus saataisiin säilytettyä (Perinnemaisemien hoitotyöryhmä 2000). Helmi-ohjelmassa tavoite tarkennettiin 52 000 hehtaariin vuoteen 2030 mennessä (Gummerus-Rautiainen ym. 2021). Näistä tavoitteista ollaan vielä kaukana: perinnebiotooppien valtakunnallisessa inventoinnissa hoidon piirissä olevaksi pinta-alaksi arvoitiin noin 31 500 hehtaaria (Forss 2024). Uudella CAP-ohjelmakaudella (2023–2027) ympäristösopimusten kautta hoidettu pinta-ala on laskenut tästä huomattavasti (Ruokavirasto 2025b).

2 Lausunto

Luonnonlaidunten ja perinnebiotooppien hoidon kannattavuus ja tukipolitiikka: Perinnebiotooppien hoidon tärkein rahoituskanava on EU:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan (CAP) kuuluvan ympäristökorvausjärjestelmän ympäristösopimus (Forss 2024). Ohjelmakauden 2014–2020 CAP-arvioinnissa tämän ympäristösopimuksen todettiin olevan heikoimmin kannattavia ympäristötoimenpiteitä suhteessa toimenpiteen kustannuksiin (Hyvönen ym. 2020). Käynnissä olevalla ohjelmakaudella (2023–2027) tiukentunut tulkinta tukikelpoisesta alasta ja hankaluus erilaisten rahoitusmekanismien yhteensovittamisessa ovat entisestään heikentäneet perinnebiotooppien ja

luonnonlaidunten hoidon kannattavuutta (Lehikoinen ym. 2024, Metsähallitus 2025).

Ohjelmakauden vaihtuessa sopimusten pinta-ala on vähentynyt huomattavasti: vuonna 2023 haetuille sopimuksille tukea on myönnetty 23 522 hehtaarille (tilanne 25.3.2025 sopimusten käsittelyn ollessa hieman kesken, Ruokavirasto 2025b), mikä on 27 % vähemmän kuin edellisen ohjelmakauden lopussa (32 522 hehtaaria vuonna 2022, Maaseutuohjelman vuosikertomus 2022). Käynnissä olevan ohjelmakauden tulkintaohjeiden mukaan sopimusaloista rajataan pois kaikki aaria laajemmat alat, joiden mm. ei katsota hyötyvän laidunnuksesta, joiden luontoarvot tulkitaan puutteellisiksi tai joilla arvioidaan olevan riittämättömästi syötävää laiduneläimille (Ruokavirasto 2024a).

Nykyinen tulkinta tukikelpoisesta alasta uhkaa rajata hoidon piiristä pois kokonaisia perinnebiotooppiluontotyyppejä, vasta kunnostettuja kohteita ja uhkaa monien kohteiden hoidon jatkumista (Lehikoinen ym. 2024). Tukiehtojen muuttunut tulkinta vaikuttaa heikentäneen viljelijöiden luottamusta korvausjärjestelmään ja poistaneen myös tukikelpoista pinta-alaa hoidon piiristä korvauskelpoisten alueiden pirstoutumisen ja pienentymisen myötä (Lehikoinen ym. 2024). Esimerkiksi Varsinais-Suomessa 2024 haetusta tukialasta (6000 ha) on hylätty noin 25 % ja samaan aikaan sopimuksen tehneiden tilojen määrä on vähentynyt 31,7 % verrattuna vuoden 2022 tilamäärään, 368 kpl (Maaseutu.fi 2025). Tukikelpoisen alan tulkintaa olisi tarpeen muuttaa huomioimaan paremmin hoidon perimmäiset tavoitteet eli ekologisesti vaihtelevien perinnebiotooppien ylläpito, jotta näiden arvokkaiden luontotyyppien määrä saadaan nostettua kestävämmälle tasolle.

Ympäristösopimuksiin liittyy hoidon toteuttajien kannalta myös esimerkiksi investointiriskejä, sillä tukipäätökset ja maksatukset voivat tulla viiveellä suhteessa tehtyihin investointeihin kuten aitaamishankintoihin. Tuet maksetaan vasta säädösten mukaisten valvontojen suorittamisen jälkeen (Ruokavirasto 2024b). Perinnebiotooppien hoidon vähentymiseen vaikuttavat lisäksi maatalouden yleinen heikentynyt kannattavuustilanne ja kotieläintilojen vähentyminen (Latvala ja Niemi 2024). Laidunnus on perinnebiotooppien ja muiden luonnonlaidunten tärkein hoitomuoto, joten kotieläintilojen määrän vähentyminen heijastuu suoraan näiden luontotyyppien hoidon toteutusmahdollisuuksiin.

Osaltaan myös suurpetovahinkojen uhka ja laiduneläinten suojaamisen vaikeus ovat haasteena hoidon toteutuksessa (Gummerus-Rautiainen ym. 2021). Suurpetojen aiheuttamat tuotantoeläinvahingot poronhoitoalueen eteläpuolella liittyvät pääasiassa suteen. Vahinkoja tapahtuu pienelle osaa susireviirien alueilla toimivista kotieläintiloista, mutta on paljon tiloja, joiden toimintaan suurpedoilla on vaikutusta (Pellikka ym. 2021). Vahinkojen ennaltaehkäisyyn on erilaisia menetelmiä kuten petoaitaukset, neuvonta ja tiedottaminen susien liikkeistä (Pellikka 2022). SusiLIFE-hankkeessa kotieläintiloille suunnattujen kyselyjen mukaan enemmistö petovahinkojen ennaltaehkäisyä harjoittaneista tiloista oli tyytyväisiä soveltamiensa menetelmien tehoon, ja selvä enemmistö arvioi jatkavansa tuotantoeläinten pitämistä kuten tähänkin asti, riippumatta kokemastaan suurpetovahinkojen riskitasosta; moni kotieläintiloista toivoo kuitenkin helpotuksia vahingonkorvauskäytäntöihin ja vahinkoperustaisten poikkeuslupien myöntämiselle (Pellikka ym. 2021).

Ruoantuotanto / Luonnonlaitumet eläintuotannon näkökulmasta:

Alueellisesti luonnonlaidunten ja perinnebiotooppien hoidolla voi olla suuri merkitys kotieläintilojen toiminnalle. Esimerkiksi Perämeren rannikolla Pohjois-Pohjanmaalla on hoidossa noin 4000 hehtaaria merenranta-alueita, joita hoidetaan pääasiassa naudoilla ja lampailla laiduntaen (Huuskonen ym. 2022, Laurila ym. 2015). Ympäristösopimusten kautta saatava tuki on tärkeä tulolähde monille tiloille ja luonnonlaidunten ansiosta vapautuu peltoalaa muuhun tuotantoon. Tätä kautta luonnonlaitumet ovat osaltaan turvaamassa myös ruoantuotannon huoltovarmuutta.

Useat kasvilajit ovat sopeutuneet puoliavoimiin kasvuympäristöihin. Märehtijät ovat olleet tärkeitä puoliavoimien ruohikkoisien alueiden muodostumiseen koko Euroopan alueella (Pykälä 2007). Historiallisesti märehtijöiden vuosittainen karkearehuntarve on täytetty hyödyntämällä erilaisia laidunalueita ja niittyjä. Talven rehujen sadonkorjuun jälkeen eläimet laidunsivat niityillä. Jatkuva ravinteiden poistuminen suosi kasvustoa, jotka tulivat toimeen hyvin vähäravinteisessa ympäristössä. Tällaisista alueista tuli kasvilajikoostumukseltaan monimuotoisia ja spesifisiä. Näiden alueiden monimuotoisuuden säilyttämiseen tarvitaan edelleen eläinten laiduntamista (Jamiesson & Hessle 2021). Kasvuston ylikasvaminen ja laiduntavien eläinten puute on tärkein syy näiden luontotyyppien menettämiselle (Hessle & Kumm 2011).

Yleinen käsitys on, että eläinten hyvinvoinnilliset tekijät toteutuvat paremmin laiduntavilla eläimillä kuin sisätiloissa pidettävillä eläimillä. Laiduntaminen antaa eläimille enemmän tilaa, vapaan mahdollisuuden liikuntaan ja ympäristön tutkimiseen sekä mahdollisuuden toteuttaa luonnollista hierarkiaa laumassa (Hennessy ym. 2015). Eurooppalaiset kuluttajat yhdistävät laiduntamisen kestävämpiin, turvallisempiin ja parempilaatuisiin tuotteisiin (Leroy ym. 2018).

Luonnonlaitumilla rehun tarjonnan tasaisuus, -laatu ja sijainti voivat vaihdella paljon kasvukauden kuluessa (Niemelä ym. 2008). Laiduntavilta eläimiltä vaaditaan osaamista ja oppimista hyvien laidunnuskohteiden löytämiseksi (Glimskär ym. 2023). Märehtijöillä on myös geneettisesti erilaisia preferenssejä hyödyntää erilaisia laidunalueita. Märehtijöiden kyky hyöyntää erilaisia laidunalueita vaihtelee myös geneettisesti. Jalostuksellisesti korkeatuottoisten eläinten laiduntamisominaisuudet voivat sopia heikommin esimerkiksi luonnonlaidunolosuhteisiin (Hessle ym. 2008a, b, Hessle ym. 2019, Pauler ym. 2021). Erilaisten laidunolosuhteiden hyödyntäminen edellyttää tuottajalta taitoa ja huomioita tuotannon onnistumiseksi (Berglund 2022).

Lähteet:
Berglund, N. 2022. Farmer perceptions towards cattle grazing in Finland. University of Helsinki Master’s programme in Environmental Change and Global Sustainability Master’s thesis 2/2022. 67 s.
Forss, S. 2024. Perinnebiotooppien valtakunnallisen inventoinnin päivitys. Yhteenveto Suomen perinnebiotooppien tilasta 2023. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 28/2024. 83 s.
Glimskär, A. Hultgren, J. Hiron, M., Westin, R., Bokkers, E.A.M. & Keeling, L.J. 2023. Sustainable grazing by cattle and sheep for semi-natural grasslands in Sweden. Agronomy 13: 2469.
Gummerus-Rautiainen ym. 2021. Helmi-elinympäristöohjelma 2021–2030. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:83. 74 s.
Hennessy, D., Delaby, L., Van den Pol-van Dasselaar, A. & Shalloo, L. 2015. Possibilities and constrains for grazing in high output dairy systems. 18.

Symposium of the european grassland federation, Jun 2015, Wageningen, Netherlands. Wageningen Academic Publishers, Grassland Science in Europe, 20, 2015, Grassland Science in Europe.
Hessle, A. & Kumm, K.-I. 2011. Use of beef steers for profitable management of biologically valuable semi-natural pastures in Sweden. Journal of Nature Conservation 19: 131-136.
Hessle, A., Rutter, M. & Wallin, K. 2008a. Effects of breed, season and pasture moisture gradient on foraging behaviour in cattle on semi-natural grasslands. Applied Animal Bahaviour Science 111: 108-119.
Hessle, A., Therkildsen, M. & Arvidsson-Segerkvist, K. 2019. Beef production systems with steers of dairy and dairy x beef breeds based on forage and semi-natural pastures. Animals 9: 1064.
Hessle, A., Wissman, J. Bertilsson, J. & Burstedt, E. 2008b. Effects of breed and season on defoliation and faecal composition in cattle grazing semi-natural grasslands. Grass & Forage Science 63: 86-93.
Huuskonen, A., Uusi-Kämppä, J. & Laurila, M. 2022. Naudat hoitavat Perämeren rantoja. Nauta 2/2022. s. 40-42.
Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E. ym. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.
Hyvönen, T., Heliölä, J., Koikkalainen, K., ym. 2020. Maatalouden ympäristötoimenpiteiden ympäristö- ja kustannustehokkuus (MYTTEHO): loppuraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 12/2020. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 76 s.
Jakobsson, S., Envall, I., Bengtsson, J., Rundlöf, M., Svensson, M., Åberg, C. & Lindborg, R. 2024. Effect on biodiversity in semi-natural pastures of giving the grazing animals access to additional nutrient source: a systematic review. Environmental Evidence 13: 18.
Jamieson, A. & Hessle, A. 2021. Hinder och möjligheter för ökad naturbetesdrift ur lantbrukardperspektiv – en kunskapsöversikt. SustAnimal Reports #1. 150 s.
Latvala, T. & Niemi, J. (toim.). Maa- ja elintarviketalouden suhdannekatsaus 2024. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 33/2024. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 64 s.
Laurila, M., Huuskonen, A., Pesonen, M. ym. 2015. Divergent impacts of two cattle types on vegetation in coastal meadows: implications for management. Environmental Management 56: 1199-1213.
Lehikoinen, A., Aalto, J., Boström, C. ym. 2024. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden edistämisen keinot ja hyödyt Suomessa. Luontopaneelin yhteenveto ja suositukset luontopolitiikan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 2A/2024.
Lehtomaa, L., Ahonen, I., Hakamäki, H. ym. 2018. Perinnebiotoopit. Julk.: Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 1: Tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristökeskus & ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. s. 225–254.
Leroy, G., Baumung, R., Boettcher, P. Besbes, B., From, T. & Hoffmann, I. 2018. Animal genetic resources diversity and ecosystem services. Global Food Security 17: 84-91.
Maaseutu.fi 2025. Ympäristösopimusten hehtaarimäärät laskivat Varsinais-Suomessa neljänneksen. Verkkosivu. Viitattu 29.4.2025 https://maaseutu.fi/varsinais-suomi/ymparistosopimusten-hehtaarimaarat-laskivat-varsinais-suomessa-neljanneksen/
Maaseutuohjelma vuosikertomukset 2015–2022. Vuoden raportti -tiedostot. Viitattu 29.4.2025.

https://arkisto.maaseutu.fi/maaseutuverkosto/vuosikertomukset-ja-suunnitelmat
Pauler, C.M., Isselstein, J., Berard, J., Braunbeck, T. & Schneider, M.K. 2020. Grazing allometry: Anatomy, movement and foraging behavior of three cattle breeds of different productivity. Frontiers in Veterinary Science 7: 494.
Pellikka, J. 2022. An evaluation report on the best damage mitigation practices used in wolf conservation. Life BorealWOLF-project report. 22 s. Viitattu 9.5.2025.
Pellikka, J., Tikkunen, M. & Lehtonen, M. 2021. Suurpetoriski ja vahinkojen ennaltaehkäisy tuotantoeläintiloilla: Selvitys. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 5/2021. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 38 s.
Perinnemaisemien hoitotyöryhmä 2000. Perinnebiotooppien hoito Suomessa. Perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietintö. Ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 443. 162 s
Pykälä, J. 2007. Maintaining plant species richness by cattle grazing: Mesic semi-natural grasslands as focal habitats. University of Helsinki, Department of Biological and Environmental Sciences. 37 s.
Ruokavirasto 2022. Luonnonlaitumet. Viitattu 29.4.2025. https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/luonnon-monimuotoisuus-maatilalla/maatalousluonnon-monimuotoisuuden-oppaat/luonnonlaitumet/luonnonlaitumet/
Ruokavirasto 2024a. Maastokatselmointiohje 2024. Viitattu 7.5.2025. https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/peltotuet/maatalousluonnon-ja-maiseman-hoitosopimus/maastokatselmointiohje/maastokatselmointiohje-2024/
Ruokavirasto 2024b. Tukien maksaminen. Viitattu 9.5.2025. https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/maksuaikataulu/maataloustukien-maksaminen/
Ruokavirasto 2025a. Maatalousluonnon ja maiseman hoitosopimus. Viitattu 29.4.2025. https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/peltotuet/maatalousluonnon-ja-maiseman-hoitosopimus/
Ruokavirasto 2025b. Ympäristösopimuksilla edistetään luonnon monimuotoisuutta ja vesiensuojelua. Sopimusalojen toteuma 25.3.2025 (xlsx). Viitattu 23.4.2025 https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/uutiset/ymparistosopimuksilla-edistetaan-luonnon-monimuotoisuutta-ja-vesiensuojelua/

3 Lausunnon tiivistelmä

Ympäristösopimuksilla hoidettavien luonnonlaidunten ja perinnebiotooppien määrä on laskenut huolestuttavasti uudella CAP-kaudella (2023-2027) johtuen muun muassa tiukentuneesta tulkinnasta sopimuksiin hyväksyttävistä aloista. Tukiehtojen muuttunut tulkinta vaikuttaa heikentäneen viljelijöiden luottamusta korvausjärjestelmään ja poistaneen myös tukikelpoista pinta-alaa hoidon piiristä. Tukikelpoisen alan tulkintaa olisi tarpeen muuttaa huomioimaan paremmin hoidon perimmäiset tavoitteet eli ekologisesti vaihtelevien perinnebiotooppien ylläpito. Perinnebiotooppien hoidon epävarmuutta lisäävät myös esimerkiksi sopimusalueiden hoitoon liittyvät investointiriskit, suurpetojen aiheuttamat vahinkoriskit sekä maatalouden yleinen heikentynyt kannattavuustilanne.

Alueellisesti luonnonlaidunten ja perinnebiotooppien hoidolla voi olla suuri merkitys kotieläintilojen toiminnalle. Ympäristösopimusten kautta saatava tuki on tärkeä tulolähde monille tiloille ja luonnonlaidunten ansiosta vapautuu peltoalaa muuhun tuotantoon. Tätä kautta luonnonlaitumet ovat osaltaan turvaamassa myös ruoantuotannon huoltovarmuutta.

Sirpa Thessler

Johtaja, Luonnonvarat

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 14.05.2025 klo 10:53:48.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Arto Huuskonen, Marika Laurila
Arto Huuskonen, Marika Laurila, Maiju Pesonen

Liitteet:

Tiedoksi: